Er is nooit door ons gezegd, dat de Universiteit voor ons moest gebonden zijn aan de opinie der Gereformeerden, maar aan de *Gereformeerde beginselen*. Doch natuurlijk, bij die beginselen kan men niet blijven staan. Uit die beginselen moeten allerlei conclusiën worden afgeleid, met het oog op de onderscheiden vraagstukken die zich voordoen.

Wat is nu eisch?

Zoo ge bespeurt, dat in de 16de eeuw zulk een afleiding onjuist is geschied, moet ge dan aan die *opinie* of aan het *beginsel* vasthouden?

Natuurlijk aan het *beginsel*.

En wat steekt er dan vreemds in, dat ook Dr. Kuyper, op eenig punt nagaande of de uitgesproken opinie met het beginsel overeenstemt, tot het resultaat komt, dat dat niet het geval is, en alsnu uit hetzelfde *beginsel* anders deduceert?

Vreemd toch, ons wordt verweten, dat we ons dienaren van menschen maken; en als de feiten toonen, dat we dit juist niet doen, en zelfs tegenover een reuzengeest als die van Calvijn volkomen zelfstandig staan, dan heet het weer dat we geen recht hadden, op ons standpunt, van Calvijn af te wijken.

Zoo is het nooit goed, en is de stok om ons te slaan, altoos gevonden.

Over het tweede punt twisten we niet.

Wetenschap die *niet* bouwt, die *niet* één geheel optrekt, die zich tevreden stelt, met atomistisch steenen te verzamelen en op een hoop te werpen, is geen wetenschap; en als Mr. Lohman dat ontkent, helt hij over naar de mechanische school, die nooit door een wetenschappelijk Christen kan aanvaard worden.

Het sporadische, het aphoristische, het atomistische is het *begin* van het onderzoek. Maar voltooid wordt dat onderzoek eerst, en de proef op de som geleverd, zoo deze enkele steenen ineen worden gezet, en alsnu blijkt, dat ze één gebouw leveren.

Moeilijker en belangrijker is de eerste quaestie; de vraag namelijk, of onze subjectieve kennis der dingen ooit het geheel der dingen in absoluten zin dekt.

Dit punt zullen we later in onze conclusies op deze losse aanteekeningen bespreken. Het punt is uiterst gewichtig.

Sta hier alleen de opmerking, dat wie de geschriften van Johannes, Petrus en Paulus naast elkander legt, zich o. i. niet kan onttrekken aan den indruk, dat elk dezer drie apostelen, hoewel ze samen dezelfde objectieve waarheid verkondigden, en dit voor zich zelve doen in volstrekte gewisheid, toch niet driemaal hetzelfde zeggen, maar hetzelfde op andere elkaar aanvullende wijs.

Uit het straks betoogde leidt nu Dr. Kuyper af, dat ook wij Gereformeerden ons eigen standpunt hebben, van waar we de waarheid bezien, en dat we dus, om saam tot een gemeenschappelijk bewustzijnsleven te komen, niet de één hier, de ander daar moeten gaan staan, maar saam het historisch ons gegeven standpunt hebben in te nemen.

Die eenheid nu van levens- en wereldbeschouwing mag en kan geen incidenteele zijn. De Universiteit verduurt eeuwen, en alzoo is het eisch dat ge een zoodanige eenheid in levens- en wereldbeschouwing aanwijst, die niet het toevallig resultaat is van een tijdelijke overeenstemming, maar wier continuiteit in het volksleven zelf door zijn aard en historie gewaarborgd ligt. Ze moet derhalve gegrepen worden in die scherpbelijnde onderscheidene richtingen, die zich historisch in het volksleven hebben afgeteekend. En uit dien hoofde nu is het, dat voor eene Universiteit de binding aan het woord van God alleen denkbaar is door binding aan de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, of korter gezegd, door binding aan de Gereformeerde beginselen, overmits hierin alleen voor allen saâm ligt uitgedrukt aller grondovertuiging omtrent het woord van God dat in Natuur en Schriftuur tot ons komt. Want hieldt ge staande, dat de band aan de H. Schrift volstond, zoo zoudt ge de Natuur weglaten, en zouden onbeslist blijven al die beslissende vraagstukken, die ik in het eerste deel van mijn betoog, zoo formeel als materieel, u voorhield. Vraagstukken, die, gelijk gezegd, bij een enkele philantropische vereeniging misschien buiten het geding kunnen blijven, maar die met name bij een wetenschappelijke stichting aanstonds om oplossing vragen, en bij uiteenloopende oplossing heel uw Universiteit springen doen.

Dit betoog poogt de geachte schrijver te niet te doen met een grove beschuldiging. Met de beschuldiging namelijk, alsof wij de Gereformeerde beginselen boven Gods Woord stellen:

De schrijver is nu reeds zoover gekomen, dat hij het „woord van God" en de „gereformeerde levensbeschouwing en gereformeerde beginselen" geheel op ééne lijn stelt: „binding van *eene* Universiteit aan het woord van God alleen *denkbaar*" enz.! Het is kras, maar niet te kras. Inderdaad wordt, in de gedachte van Dr. K., het woord van God gebonden aan de Geref. beginselen, niet omgekeerd. Wel meenen hij en zijne volgelingen dat zij zelven zich binden aan Gods Woord, maar bij verschil van inzicht daaromtrent beslist . . . de meerdere of mindere overeenstemming van dat inzicht met de gereformeerde levensbeschouwing, zooals die zich uitspreekt in zekeren kring.

„De Universiteit verduurt de eeuwen", het zij zoo. Maar „levens- en wereldbeschouwingen", ook die van een volk, gaan soms spoedig voorbij, of worden door andere verdrongen. Als „grondslagen" voor eene stichting van zóo langen duur schijnen zij niet erg vertrouwbaar.

Waar hier de fout schuilt is duidelijk.

Dr. Kuyper sprak in een kring van Gereformeerden, niet op het algemeene terrein des levens waar allerlei overtuigingen bestaan.

In dien kring kon natuurlijk van niets anders sprake zijn, dan van een binden der Universiteit aan de *Gereformeerde* beginselen. Maar natuurlijk sloot dit niet uit, dat Lutherschen haar aan de Luthersche, Roomschen haar aan de Roomsche, Ethischen haar aan de Ethische beginselen kunnen binden.

Wel cusiveert de heer Lohman het woordeke *eene*, voor Universiteit, doch dit doet niets ter zake. Vollediger zou het zeker geweest zijn, zoo er gestaan had, dat *wij* een Universiteit niet anders binden kunnen. Maar in een bepaalden, afgesloten kring is dit op zich zelf allerminst noodzakelijk. Het spreekt van zelf.

En wat de beschuldiging betreft, dat wij het Woord van God *onder* de Gereformeerde confessie zouden stellen, en niet onze confessie, en dus ook de Gereformeerde beginselen, steeds als appellabel aan den Woorde Gods zouden beschouwen, dit is een gratuite aanklacht, die zoo lijnrecht indruischt tegen wat we steeds op alle manier bepleit, verdedigd, verkondigd en op den voorgrond gesteld hebben, dat we heusch geen regel er aan verspillen zullen, om dit nogmaals breedelijk te betoogen.

In het betoog, waartegen Mr. Lohman deze grove, op niets steunende, en door niets gerechtvaardigde beschuldiging inbracht, staat het ten overvloede nogmaals duidelijk uitgesproken, dat het plicht der Universiteit is de juistheid van haar beginselen steeds opnieuw te onderzoeken.

Over den duur der Universiteit volsta de opmerking, dat de levens- en wereldbeschouwing, waarvan hier sprake is, nu reeds meer dan drie eeuwen stand hield, en, zoo ten onzent als in Transvaal, nog steeds in volle kracht blijkt te bloeien.

Er is alzoo geen de minste vrees voor, dat een Universiteit die onze levens- en wereldbeschouwing wetenschappelijk bepleit, fundeert en uiteenzet, geen toekomst voor zich zou hebben.

Zulk een levens- en wereldbeschouwing als de Gereformeerde, heeft met de dagvlinders die in onze 19e eeuwsche scholen rondfladderen, niets gemeen.

Ons psalmgezang.

In verband ook met onze artikelen over den Eeredienst verleenen we gaarne herbergzaamheid aan een kort opstel van een zuster der gemeente over de wijze, waarop onze psalmen gespeeld en gezongen worden.

Het werd van week tot week, wegens plaatsgebrek, uitgesteld, maar verdient toch te zeer de aandacht, om het niet, zij het ook iets later, op te nemen.

Zij schreef dan:

Van Hervormden kant is een arbeid voor ons Psalmgezang verricht, waaraan in Gereformeerde kringen nog te weinig aandacht geschonken wordt.

In dit jaar is verschenen een uitgave van ons Psalmboek, die wij te danken hebben aan Dr. J. G. R. Acquoy te Leiden 1); en een Koraalboek, bewerkt door H. P. Steenhuis (organist der Nieuwe Kerk te Groningen), waarin de Psalmmelodiën weer zijn teruggebracht tot den oorspronkelijken vorm, waarin zij door Calvijn zijn vastgesteld en door zijne gemeente gebruikt werden. Wij zingen thans onze Psalmen op noten van gelijken duur, hoewel in de meeste Psalmboekjes de melodiën nog altijd op *heele* en *halve* noten gedrukt staan. Hier en daar wordt reeds in den huiselijken kring op heele en halve noten gezongen, wat oogenblikkelijk het voordeel met zich brengt, dat men twee of drie verzen zingt in plaats van één, en dat zoodoende de samenhangende gedeelten uit de Psalmen veel beter tot haar recht komen dan nu bij het zingen van één enkel vers mogelijk is

Zoowel de uitgave van het nieuwe Psalmboek als het daarnaar bewerkt Koraalboek zijn van een voorrede voorzien, waaruit wij ter kennismaking en ter beoordeeling het volgende mededeelen:

„De Algemeene Synode der Nederl. Herv. Kerk besloot in 1892 over te gaan tot de uitgave van een Psalmboek met herstelling der oorspronkelijke melodieën, zooals die gezongen werden in de dagen van Calvijn, op lange en korte noten.

Tevens besloot zij den Heer Dr. J. G. R. Acquoy, Hoogleeraar te Leiden, op te dragen, de kopij van deze melodieën aan de Synode te verschaffen, aan welke opdracht met de meeste bereidwilligheid voldaan is.

De Synodale Commissie, aan wie de zaak verder ter behandeling is opgedragen, biedt thans deze uitgave aan, die als een overgang tot eene latere, zonder kruis-teekens, wil dienen.

De kruisen toch behooren bij de Psalmwijzen niet. Zij komen dan ook in de oudste Fransche Psalmboeken en in de oudste Nederlandsche, die slechts eene vertaling daarvan met behoud van dezelfde melodiën zijn, nergens voor. Eerst veel later is men begonnen, ze in de kerken te zingen, ofschoon zij in de kerkboeken niet stonden, en sinds de nieuwe berijming van 1773 zijn zij op geen ander gezag dan dat der uitgevers in de genoemde boeken gedrukt. Ze thans plotseling weg te nemen, scheen echter niet raadzaam. Daarom zijn ze hier, bij wijze van overgangsmaatregel, boven de noten geplaatst, terwijl tevens onderscheid is gemaakt tusschen die, waarvoor iets te zeggen valt, en die, waarvoor geene enkele geldige reden bestaat.

Geheel anders is het met de lange en korte noten. Deze behooren wèl tot onze Psalmwijzen, die dan ook oorspronkelijk inderdaad rhythmisch zijn gezongen. Zou dit echter opnieuw kunnen geschieden, dan moesten zij vooraf eene herziening ondergaan. Niet alleen toch zijn er in den loop der jaren bij het drukken onnauwkeurigheden ingeslopen, maar de melodieën zelve passen niet altijd op de woorden. Dit zal niemand verwonderen, die bedenkt, dat zij meer dan drie eeuwen geleden, niet voor onze Psalmberijming, maar voor de Fransche zijn geschreven. Reeds met de Nederlandsche vertaling van Dathenus kwamen zij in menige botsing, en aan de eischen van onze tegenwoordige versmaat voldoen zij volstrekt niet meer. Wil men de Psalmen wederom rhythmisch zingen, dan moet de waarde der noten op verschillende plaatsen eene wijziging ondergaan, d. i. nu eens moeten lange kort, dan weer korte lang worden gemaakt.

Bij de officieele of standaard uitgaven in 4°, zijn de oudste Fransche drukken van 1562 en '63 en de oudste Nederlandsche van 1566 en '67 zorgvuldig geraadpleegd, opdat vóór alles de oorspronkelijke lezing der melodiën mocht vaststaan. Vervolgens is (met uitzondering van de beginnoten van ieder vers, die op muziek historische en practische gronden overal lang zijn gelaten) daar waar de rhythmus der zangwijzen rechtstreeks tegen het metrum der woorden indruischte, de waarde der noten met den eisch der versmaat in overeenstemming gebracht. De Hoogleeraar is daarbij van zeer strenge beginselen uitgegaan en heeft niets gewijzigd, wat niet voor alle verzen van denzelfden Psalm dringend wijziging behoefde. Hij heeft getracht, hierbij zooveel mogelijk naar de bedoeling der toonzetters zelven te handelen. Daarenboven heeft hij door twee eenvoudige teekens van alles rekenschap gegeven. Wie die teekens in acht neemt, kan zonder eenige moeite de oorspronkelijke lezing terugvinden. En zoo is deze nieuwe uitgave tevens als een streng critische van de oude te beschouwen.

Niet de noten, maar slechts de waarde van sommige noten is gewijzigd, en de kruisen zijn niet weggenomen, maar slechts boven de noten geplaatst. Wie, zooals het thans bij ons gebruikelijk is, de noten allen even lang en met kruisen wil blijven zingen, kan zich even goed van deze uitgave als van de vroegere bedienen. Wie daarentegen tot den oorspronkelijken zingtrant der Gereformeerde kerken wenscht terug te keeren, zal het alleen volgens deze uitgave met goed gevolg kunnen doen. Tevens zal hij dan bemerken, hoeveel kloeker en krachtiger, bovenal hoeveel bezielder en bezielender, de Psalmen in den tijd der Hervorming en nog lang daarna hebben geklonken."

De heer H. P. Steenhuis zegt o. a. in zijn voorbericht op het door hem bewerkt Koraalboek:

„Hoe komt het, dat het gemeentegezang dikwijls zoo slecht is; en hoe komt het, dat vele psalmmelodieën dikwijls zoo onzingbaar schijnen? Om deze vragen te beantwoorden, is men begonnen met het nagaan der geschiedenis van onzen gemeentezang en het zoeken naar den oorsprong der psalmmelodieën, met het volgende resultaat:

Vooreerst is gebleken, dat onze psalmmelodieën zijn vastgesteld en aan de gemeente gegeven door Calvijn. De melodieën zijn meest alle vervaardigd door diens tijdgenooten L. Bourgeois en Maître Pierre, die ten tijde van Calvijn te Genève leefden. In dien tijd heerschte een ander toonstelsel dan thans. Kennen wij tegenwoordig slechts twee toonsoorten, toen had men er twaalf. Het is hier de plaats niet, om den aard en het karakter dier verschillende toonsoorten uitvoerig uiteen te zetten Slechts dit wil ik aanstippen, dat het onderscheid dier verschillende toonsoorten hoofdzakelijk lag in de plaats der beide halve tonen van de toonladder, die de grondslag was van de toonsoort, waarvan men zich bediende. Ze waren diatonisch, d. w. z. ze lieten geene toevallige verhoogingen of verlagingen toe. Werpt men nu maar een blik in onze tot dusver in gebruik zijnde psalmboeken, dan ziet men, dat de melodieën wemelen van toevallige verhoogingsteekens. Ze zijn dus verminkt. De weinige verlagingsteekens, die men er in vindt, hebben recht van bestaan, daar men ze reeds gebruikte ten tijde van Calvijn, en het bovendien gebleken is, dat Bourgeois en Maître Pierre ze zelf in hunne melodieën hebben aangebracht. Ziet men verder de melodieën in onze psalmboeken na, dan zal men vinden, dat ze niet bestaan uit noten van denzelfden duur, maar uit lange en korte noten. Nu kennen wij de kwaal. De gemeenten zingen de Psalmen niet meer, zooals de Gereformeerde gemeenten ze ten tijde van en nog lang na Calvijn zongen, maar ze zingen ze op tweeërlei wijzen verminkt.

Vooreerst heeft men, door het later heerschend toonstelsel op het oude toe te passen, het karakter der oorspronkelijke melodieen uit het oog verloren; vanwaar het komt, dat veel schoons daarin is verloren gegaan, of niet meer wordt begrepen; en dit is de oorzaak, dat vele oorspronkelijk schoone melodieën thans niet meer op den waren prijs worden gesteld.

Hoe is men er echter toe gekomen, de lange en korte noten niet meer in acht te nemen? Een blik in onze Psalmboeken kan ons dat duidelijk maken. De rhytmus der noten past bij vele melodieën niet bij dien der woorden.

Bij de vertaling van Dathenus heeft men de lange en korte noten onveranderd uit de Fransche kerkboeken overgenomen. Bij deze vertaling streed de rhytmus der woorden ook dikwijls met dien der noten, maar niet in die mate, als dit bij de thans in gebruik zijnde berijming het geval is. Oorspronkelijk zijn dan ook hier te lande de Psalmen op lange en korte noten door de gemeente gezongen, maar, sedert het invoeren der nieuwe berijming, schijnt men hiermede te zijn opgehouden.

Ware de muziek nog maar gebleven, zooals ze was! We zouden dan ten minste van de toevallige verhoogingsteekens verschoond zijn gebleven. Maar met de nieuwe berijming werden ze door de uitgevers, geheel op eigen gezag, in de kerkboeken opgenomen. Wat zou Calvijn hier wel van gezegd hebben, die zoo streng vast hield aan de eens vastgestelde zangwijzen der Psalmen, dat hij het noodig oordeelde Bourgeois gevangen te doen zetten, omdat hij in zijne eigene zangwijze veranderingen aanbracht!"

Natuurlijk heeft de heer Steenhuis den strijd tegen de kruisen aangebonden; hij heeft ze echter nog niet geheel durven weglaten.

„Consequent doorgevoerd, moesten nu ook alle kruisen uit dit boek zijn weggelaten. Daar het echter zou kunnen zijn, dat sommigen ze, althans voorloopig, zouden willen behouden, heb ik ze nog tusschen haakjes voor de noten gelaten, en, in navolging van de standaarduitgave, onderscheid gemaakt tusschen verhoogingsteekens die desnoods kunnen worden geduld en daarom *gewoon*, en die, welke onvoorwaardelijk dienen te worden vermeden en daarom *klein* gedrukt zijn."

Ook dit maakt natuurlijk het Koraalboek bijzonder aanbevelenswaardig. De overgang naar de oude zangopvatting wordt er geleidelijk en gemakkelijk door gemaakt. Toch is het al of niet mooi vinden hierbij veel een quaestie van wennen. Ook wat de zetting der accoorden betreft.

Zij toch, die dit koraal ter hand nemen, zullen misschien eerst vinden, dat de accoorden veelal vreemd en soms hard klinken; doch op den duur zal men inzien, hoeveel krachtiger, frisscher en kernachtiger de oude harde zettingen klinken, dan onze moderne accoorden.

Nog kan ik mededeelen, (aldus besluit de heer Steenhuis zijn alleszins lezenswaard voorbericht), dat ook van Gereformeerde zijde instemming is betuigd met het streven om onze oude psalmwijzen in eigen deugd te herstellen. Men leze hieromtrent het artikel van Dr. H. Bavinck, hoogleeraar aan de Theologische School te Kampen, in *De Bazuin* van 30 December 1892.

Moge dit nieuwe Koraalboek blijken een krachtige steun te zijn voor de zoo lang gewenschte verbetering van het kerkgezang!"

Met dezen laatsten wensch stemmen wij van harte in. De zuivering van het kerkelijk leven moet doorwerken, óók in den uitwendigen vorm, óók in den eeredienst. En er mag niet gerust voor het *ganische* gebouw weer pronkt in de oorspronkelijke schoonheid, die de groote architect te Genève bedoeld heeft, naar het voorbeeld hem door God getoond.

Voor onze nieuwe psalmberijming hadden we steeds lof. Uit dichtkundig oogpunt schonk ze ons meer dan één meesterstuk, en de werkelijke feilen die haar uit Schriftuurlijk oogpunt ontsieren, zouden door commissorialen arbeid er uit te lichten zijn.

Maar toonkunstig heeft deze berijming ons achteruit geholpen. Er klinkt in het zingen van thans niet meer de actie, het leven, de bezieling, dat er in de dagen van Calvijn in klonk.

De muzikale wateren bevroren in den langen, eenvormigen, sleependen toon.

Het verdient daarom waardeering, dat men van muzikale zijde ten deze op verbetering bedacht was, en we ondersteunen gaarne den raad van de geachte schrijfster, dat men althans voor huislijk gebruik en schoolgebruik beginne, met terug te keeren tot den frisschen stroom van levende muziek, waarin Calvijn wilde dat al het volk zich baden zou.

1) De titel luidt »Het boek der Psalmen naar de berijming van 1773, met de zangwijzen, volgens de eischen der Nederlandsche versmaat ingericht, overeenkomstig het besluit van de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk in hare vergadering van 1892." Uitgave van de Nederl. Bijbel-Compagnie.

Uit de Pers.

Dr. H. H. Kuyper nadert het einde zijner beschouwingen over de *Verkiezing tot het ambt*.

Op één na zijn slotartikel luidt aldus:

Nu het dubbele misverstand, dat in den weg stond aan een bevredigende oplossing van het vraagstuk, hoe de verkiezing tot het ambt moet plaats vinden, uit den weg is geruimd, kunnen wij thans dit vraagstuk zelf onder de oogen zien en een bescheiden poging wagen, de lijnen aan te geven, volgens welke, onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden en in verband met onze Gereformeerde beginselen, de verkiezing tot het ambt moet geregeld worden

Ons doel zal daarbij niet wezen een vast schema te geven, dat voor alle Kerken paasklaar zou zijn, want wij gelooven, dat dit ons kerkelijk leven eer kwaad dan goed zou doen. Het feit valt toch niet te ontkennen, dat de toestanden op kerkelijk gebied zeer onderscheiden zijn; dat de eene gemeente geestelijk veel hooger staat dan de andere; dat een dorpsgemeente heele andere eischen stelt dan een stadsgemeente; en dat elke Kerkeraad daarom zelfstandig te beoordeelen heeft, welke practische regeling voor zijn gemeente de beste is Het Gereformeerde Kerkrecht geeft wel de beginselen en daarin de hoofdlijnen van het bestek, maar is altijd wars geweest van een gedétailleerde en preciese reglementeering, waardoor de zelfstandigheid van het kerkelijk leven aan banden werd gelegd Ook op dit gebied moet de Christelijke vrijheid worden gehandhaafd.

Niet om een vast schema, maar om de betere doorwerking der beginselen is het ons te doen; en wij wenschen daarbij niet uit het oog te verlieren, dat deze doorwerking der beginselen eerst langzaam en geleidelijk geschieden kan. Historisch gewordene toestanden, die eeuwen lang bestaan en daardoor zeker burgerrecht hebben gekregen, kan men niet in één dag onderstboven werpen. Le mieux est l'ennemi du bien, wie het onderste uit de kan wil hebben, valt het lid op den neus. In het kerkelijk leven moet altijd gestreefd worden naar het ideaal; valsche tevredenheid met hetgeen men verkregen heeft, doodt den prikkel om te streven naar het volmaakte. Maar dit jagen naar het doel, dat de Schrift ons voor oogen stelt, mag niet ontaarden in een critiek op het historisch gewordene, waardoor men alles afkeurt wat nog niet met dat ideaal overeenstemt. Het kerkelijk leven gaat stap voor stap voorwaarts, maar niet met zevenmijls laarzen. De vraag moet dus zijn, niet of men plotseling het meest gewenschte verkrijgen kan, om, indien dit niet gelukt, met zekeren weerzin van elken beteren maatregel zich af te wenden onder de leuze: alles of niets, maar of de ontwikkeling van het kerkelijk leven zich naar dit ideaal toe, of van dit ideaal af beweegt. In het eerste geval heeft alle man van goeden wille steun te bieden en van zijn hartelijke sympathie te doen blijken; in het tweede geval alleen is verzet en weerstand plicht. Vooral voor het Friesche karakter, dat de lijnen zoo gaarne in eens tot de uiterste consequenties doortrekt, is deze herinnering niet van gewicht ontbloot.

Vraagt men nu, wat de lijn is, waarop de betere ontwikkeling der Gereformeerde beginselen moet gevonden worden, dan schijnt het ons voor geen tegenspraak vatbaar, dat de invloed der gemeente bij de verkiezing versterkt moet worden en in dat opzicht de toepassing onzer Kerkenorde eer in ruimer dan in enger zin moet genomen worden.

Reeds nu mag met dankbaarheid geconstateerd worden, dat de meeste Kerkeraden dit gevoeld hebben Volgens onze Kerkenorde heeft bij de verkiezing van een predikant de gemeente alleen het recht van stilswijgende toestemming. De leiding, die de Kerkeraad aan de verkiezing te geven heeft, domineert. Het kiesrecht der gemeente is gebonden aan de voordracht van één persoon. En waar over dien éénen persoon niet eens door de gemeente gestemd wordt, maar de gemeente alleen het recht heeft bezwaren tegen dezen persoon in te brengen, is daarmede, naar ons oordeel, aan het recht der gemeente metterdaad te kort gedaan Er zijn dan ook weinig Kerkeraden in ons land, die dit gebrek in onze K. O. niet hebben ingezien en niets reeds lang, hetzij door een grosslijst of door een drietal te formeeren en daaruit de gemeente te laten kiezen, een beteren weg zijn ingeslagen

En hetzelfde geldt evenmin van de verkiezing der overige ambtsdragers. Onze Kerkenorde laat daarbij aan den Kerkeraad de keuze, of hij zelfde nominatie zal doen, dan wel of de Kerkeraad een dubbeltal aan de gemeente zal voorstellen Verre weg de meeste Kerkeraden hebben het tweede middel gekozen, en vele grootere gemeenten zijn nog verder gegaan en hebben door het invoeren van een grosslijst de gemeente ook op het formeeren van het dubbeltal een niet geringen invloed geschonken.

Men kan dus gerust zeggen, dat over het algemeen de Kerkenaden gevoeld hebben, dat onze Kerkenorde het recht der gemeente bij de verkiezing niet voldoende heeft gewaarborgd en dat het dus eisch was van het Gereformeerde beginsel, om aan dat recht betere waarborgen te schenken.

Inzonderheid komt deze misstand uit, wanneer men let op hetgeen onze Kerkenorde zegt aangaande de stilswijgende approbatie der gekozen ambtsdragers door de gemeente, wanneer de Kerkraad de keuze geheel aan zich houdt.

Op zich zelf is het feit, dat de Kerkeraad de ambtsdragers kiest en voorstelt aan de gemeente, zeker geen inbreuk op het recht der gemeente. In vele particuliere vereenigingen handelt het bestuur evenzoo, doordat het bij een eventueele vacature een voordracht doet aan de vereeniging, zonder dat daarmede in het minst ontkend wordt, dat zulk een bestuur geen souvereine macht bezit, maar die macht bij de vereeniging blijft rusten. Ja nog sterker, zelfs onze Koningin, wanneer ze een ministerie noodig heeft, zoekt niet zelf de ministers uit, maar draagt deze taak aan den kabinetsformateur op hoewel het toch wel van zelf spreekt, dat de Koningin de Souvereine is en de ministers haar dienaren zijn. Gesteld dus al, (des neen) dat de gemeente in dien zin souverein was en de ambtsdragers haar dienaren, dan nog zou men niet kunnen zeggen, dat er principieel bezwaar tegen bestond, de taak naar het zoeken van nieuwe ambtsdragers aan den Kerkeraad over te laten.

Op zich zelf bestaat dus tegen deze zoogenaamde aristocratische wijze van verkiezing, waarbij de Kerkeraad feitelijk de keuze doet en de gemeente approbeert, geen principieel bezwaar, mits de gemeente dan ook overkort in haar recht blijft, om de door den Kerkeraad gekozen personen aan te nemen of te verwerpen En juist in dat opzicht is in onze Kerkenorde het Gereformeerd beginsel niet genoeg tot zijn recht gekomen.

Het recht der verkiezing moet primordiaal bij de gemeente blijven. Niet als een gave van den Kerkeraad, maar als een recht, dat Christus aan Zijn gemeente schonk, en dat niemand haar ontnemen kan. De Kerkeraad moge daarbij de leidende macht hebben, zorg dragen dat geen onwaardigen worden gekozen tot het ambt, de *daad van verkiezing* zelf moet door de gemeente geschieden.

Het voorbeeld, dat wij zoo even aanhaalden geeft ook hierin licht Het bestuur eener vereeniging moge aan die vereeniging een voordracht voor de vacature doen, de vereeniging heeft door stemming over die voordracht te beslissen, en eerst door die stemming wordt de keuze geldig. Een kabinetsformateur moge de ministers bijeenzoeken en aan de Koningin voordragen, eerst dan, wanneer zij de benoeming bekrachtigd heeft, ontvangt de keuze rechtsgeldigheid Zal deze *daad van verkiezing* geen schijn, maar waarheid zijn, dan moet zulk een vereeniging het recht hebben de voordracht van het bestuur aan te nemen of te verwerpen, dan moet de Koningin vrij zijn tot den kabinetsformateur te zeggen: uw voordracht mishaagt mij, zoek andere ministers.

Dezen eisch nu stelde Calvijn met nadruk bij de verkiezing der ambtsdragers. Hij keurde het *niet* af, dat de Kerkeraad zelf de ambtsdragers koos, mits, en op deze woorden lette men wel, *de gemeente het recht behield deze aldus voorgestelde personen aan te nemen of te verwerpen*. Aan de gemeente ambtsdragers tegen haar zin met geweld op te dringen, mocht nooit. De Kerkeraad mocht de keuze doen, maar de gemeente moest vrij blijven om deze keuze af of goed te keuren.

Juist deze vrije daad der gemeente nu komt in onze Kerkeno de *niet* tot haar recht. Wel stelt de Kerkenorde als eisch, dat de gekozene door den Kerkeraad niet in het ambt mag bevestigd worden zonder te zijn »voorgesteld aan de gemeente", en wordt door die voorstelling het recht aan de gemeente gegeven, bezwaren bij den Kerkeraad tegen de gekozenen in te brengen, maar èn principieel èn practisch gaat het niet op, deze »voorstelling aan de gemeente« gelijk te stellen met de aanneming of verwerping door de gemeente, gelijk Calvijn dat wilde.

In de eerste plaats principieel niet. Dit »recht om bezwaren in te brengen" bij den Kerkeraad tegen de verkozenen op grond van onzuivere belijdenis of ergerlijken leveanswandel is niet een recht van verkiezing, maar een soort tuchtoefening. Het is dan ook reeds meermalen gebeurd dat een Kerkeraad, die zulk een klacht ontving, den bezwaarden broeder vroeg of hij reeds volgens Math. 18 met den aangeklaagde gesproken had, wijl hij anders het recht niet had bij den Kerkeraad met zijn klacht te komen. Nu moge deze terechtwijzing in zooverre onjuist zijn, als de Kerkeraad zelf, door den candidaat voor te stellen, de bezwaarde broeders uitnoodigt hun klachten bij hem in te dienen en dus onbillijk handelt met dengenen, die aan dit verzoek voldoen, deswege een berisping toe te dienen, op zich zelf is het volkomen juist, dat het indienen van deze bezwaren ten doel heeft het ambt heilig te houden en ieder lidmaat deswege van God verplicht is te zorgen, dat geen onwaardigen tot ambtsdragers worden gekozen Dit recht tot toezicht op de heiligheid van het ambt is echter principieel geheel onderscheiden van het recht der gemeente, om de voorgestelde ambtsdragers te aanvaarden of te verwerpen.

Het eerste recht heeft ieder in de gemeente, zelfs de kinderen, wanneer zij ergerlijke zonden van den gekozene wisten. Ja, indien een niet lid der gemeente metterdaad overtuigende bewijzen aan den Kerkeraad leverde, dat de gekozene een onheilig man was, dan zou de Kerkeraad zeker met de bevestiging niet doorgaan. Het tweede recht kan natuurlijk alleen worden toegekend aan degenen, die belijdenis des geloofs hebben afgelegd en daardoor mondige lidmaten der Kerk zijn geworden. Het is dus duidelijk genoeg, dat men deze beide zaken, die geheel onderscheiden zijn, niet dooreenwarren mag.

Maar ook practisch gaat deze gelijkstelling niet op. De practijk heeft toch genoegzaam geleerd, dat uit het niet-inbrengen van bezwaren volstrekt niet volgt, dat de gemeente tegen de voorgestelde ambtsdragers geen bezwaren heeft Vooreerst komt niemand gaarne met een klacht bij den Kerkeraad, waardoor hij zelf de rol van aanklager der broederens op zich moet nemen met al de onaangenaame gevolgen daaraan verbonden. Ten tweede is het meestal zeer moeilijk, voor zulk een klacht de weltig gestaafde bewijzen bijeen te brengen, waarnaar de Kerkeraad wel vragen moet. En ten derde schuilt bij ons volk altijd de vrees, dat de Kerkeraad, die dit bezwaar te beoordeelen heeft, toch den verkozene de hand boven het hoofd zal houden In de practijk zijn zulke aanklachten tegen de voorgestelde ambtsdragers dan ook uiterst zeldzaam

Er is daarom, wanneer men het Gereformeerde beginsel tegelijk met deze aristocratische wijze van verkiezing wil handhaven, maar één uitweg, dien Calvijn reeds aanwees. Indien de Kerkeraad de keuze der ambtsdragers geheel aan zich wil houden, gelijk de K. O. dit toestaat, dan dient de Kerkeraad, na de keuze gedaan te hebben, de gemeente saam te roepen en door vrije stemming de gemeente te laten beslissen, of zij de voorgedragen personen hebben wil of niet Deze stemming dient dan zoo te geschieden, dat ieder stemgerechtigd lidmaat, mondeling of schriftelijk, verklaart, of hij de gekozen ambtsdragers aanvaardt of niet. Blijkt dan, dat de meerderheid der gemeente tegen de voorgestelde personen is, dan moet de Kerkeraad opnieuw met een voordracht komen en de gemeente wederom uitspraak doen.

Alleen op die wijze kan het Gereformeerde beginsel, dat aan de gemeente primordiaal het recht van verkiezing toekomt, in overeenstemming worden gebracht met de aristocratische wijze van een verkiezing door den Kerkeraad. De gemeente moet dan het recht hebben, niet alleen om individueel bezwaren in te brengen tegen de gekozen ambtsdragers op grond van onchristelijken wandel of belijdenis — een recht, dat ieder lid der gemeente altijd heeft — maar ook om collectief, als gemeente, haar oordeel te uiten, of zij de voorgestelde ambtsdragers goedkeurt of afwijst.

Natuurlijk kan de verkiezing ook op andere wijze geregeld worden en in een volgend artikel zullen wij daarop wijzen. Ons hoofddoel was thans alleen om scherp en belijnd te doen uitkomen, dat het Gereformeerde beginsel zeker niet buitensluit, dat de Kerkeraad de keuze van de ambtsdragers doet, gelijk de K. O. wil, maar dan ook aan zulke Kerkeraden onverbiddelijk tot eisch stelt, dat de gemeente over deze gekozenen gehoord wordt, niet alleen zooals onze K. O. wil door het recht van bezwaar aan de gemeenteleden te gunnen, wat èn principieel èn practisch onjuist bleek, maar *door de gemeente bij vrije stemming te laten uitspreken, of de door den Kerkeraad*